

УДК 94(477.83-25):[394:929.52-057.33(093.2)]“15”

ДОПИТАННЯ ПРО ЩОДЕННЕ ЖИТТЯ ЛЬВІВСЬКИХ МІЩАН XVI ст. (за інвентарем особистих речей Софії Афендик)

Ігор ЛИЛЬО

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра історії середніх віків та візантиністики,
вул. Університетська 1, 79000, Львів, Україна

Історія повсякдення – одна з важливих ділянок історичної науки загалом, яка перебуває на стику власне історії та етнології. Вона дозволяє відчутти дух епохи, створити тло для подієвої історії. У публікації, на основі матеріалів Центрального державного історичного архіву України у м. Львові, проаналізовано інвентар-заповіт львівської міщанки Софії Афендик. Вона належала до руської громади міста та була дружиною заможного грецького купця Янія Афендика. Охарактеризовано територію походження, особливості та функціональне призначення згаданих у заповіті речей. Вочевидь, вивчення лише одного документа кінця XVI ст. не дає підстави до узагальнень про рівень життя представників усієї громади, проте є причинком до розширення знань про матеріальну культуру (одяг, посуд, предмети інтер'єру), повсякденне життя (зокрема, гігієну) та рівень універсализму у сприйнятті культур інших народів, характерні для мешканців ранньомодерного Львова.

Ключові слова: Львів, греки, міщани, матеріальна культура, побут, історія повсякдення, заповіт, Афендики.

Інвентар особистих речей Софії Афендик належить до документів, котрі покращують наші уявлення про матеріальну культуру та щоденне життя львівських міщан наприкінці XVI ст.¹ Власниця – українка за походженням, донька львівського міщанина Ієроніма Русина, була дружиною грека Янія Афендика². Його батько, Ілля Афендик – грецький купець, у другій половині XVI ст. переселився з Кафи до Кам'янець-Подільського, а вже звідти, після одруження із місцевою мешканкою на ім'я Гелена, перебрався до Львова. Яній успадкував від батька купецький фах. Він активно торгував з Туреччиною та Московською державою³, мав добрих партнерів у Стамбулі, на Криті, у Кракові та в Познані⁴. Був одним із небагатьох грецьких іммігрантів котрий налагодив

¹ Книга записів заповітів та актів про юридичне оформлення прав власності на спадкове та нерухоме майно, 1579–1594, Центральный державный исторический архив Украины у м. Львові (далі – ЦДІА України у м. Львові), ф. 52, оп. 2, спр. 337, арк. 237–244.

² Більше про історію роду Афендиків у Львові див.: Ігор Лильо, “Афендики,” *Енциклопедія Львова*, ред. Андрій Козицький та Ігор Підкова (Львів: Літопис, 2001), т. 1, 135.

³ Книга запису індуکتів і протоколів уряду ради, 1591–1592, ЦДІА України у м. Львові, ф. 52, оп. 2, спр. 21, арк. 589–590.

⁴ Федір Срібний, “Студії над організацією Львівської Ставропігії від кінця XVI до першої половини XVII ст.,” *Записки наукового товариства імені Шевченка* 108, кн. 2 (1912): 6–7.

торгівлю іспанським вином та шкірою⁵ і транспортував їх до Львова через Гданськ⁶.

У 1584 р. Яній отримав міське право⁷. Крім купецького ремесла, у 1639–1643 рр. він займався перекладацькою діяльністю: занотований у документах ради Львова як один з міських перекладачів⁸. Міщани характеризували його як “дуже ретельного чоловіка”⁹. Яній Афендик був помітною фігурою і в справах Львівського ставропігійського братства, котре діяло при Церкві Успіння Богородиці¹⁰.

Змішаний шлюб грека та українки не був для Львова винятковим явищем. Наприкінці XVI та особливо в першій половині XVII ст. такі зв’язки стали звичною справою у середовищі грецьких купців. Обираючи Львів як місце для роботи та життя, вони, за браком етнічних гречанок, шукати собі дружин серед міщанок українського походження. Спільність традицій, опертих передусім на релігійну ідентичність, у цих випадках була визначальним аргументом. Хоча, не можна виключити, що через такі одруження окремі греки-неофіти вбачали можливість відносно легко залишитись у Львові та отримати міське право з усіма преференціями, котрі з цього виникали¹¹. Ми не маємо інформації про докладний час одруження пари. Документ лише засвідчує, що дружина Янія Афендика уклала його 1585 р. Після її смерті, Яній одружився вдруге – з

⁵ Срібний, “Студії над організацією Львівської Ставропігії,” 6–7.

⁶ Раїса Шиян, “До історії львівської торгівлі другої половини XVII ст. (за даними митної книги 1669 р.),” *Львів: місто – суспільство – культура (Вісник Львівського університету. Серія історична. Спеціальний випуск)* 3 (1999): 145.

⁷ (3049) Iani Graecus Iliae Affendik Caffensis et Holenae coniugum incolarum Camenecensium filius, ad literas genealogiae et conservationis honeste sub titulo et sigillo honoratorum dominorum consulum civitatis Camenecensis coram nostro officio exhibitas et lectas, tum specialiter ad intercessionem et commendationem honesti Mathiae Socha et Georgii Sponer civitatis eiusdem Leopoliensis scabinorum ad ius nostrum civile susceptus numeroque civium Rutenorum adscriptus est. Actum sabbato post octavas sacratissimi Corporis Christi proximo anno Domini 1584 [1584 06 09]. (див.: *Album Civium Leopoliensium. Rejestrzy przyjęć do prawa miejskiego we Lwowie (1388–1783)*, wyd. Andrzej Janeczek (we współpracy z Poznańskim Towarzystwem Przyjaciół Nauk). t. 1–2, 185).

⁸ Орест Заяць, “Негативні явища в міській торгівлі Львова XVII ст. крізь призму скарг поспільства,” *Історія торгівлі, податків та мита* 2 (2015): 50.

⁹ У 1640 р. міщани дуже нарікали на якість роботи тлумача, котрий збирав великі “фортуни” від купців. Громада просила вчинити йому догану та “врозумити”. Якщо ж поглянути на рік, це власне мав би бути Йоан Афендик. Але це дивно, адже вже рік по тому ті самі львів’яни дуже хвалили його роботу. Див.: Заяць, “Негативні явища в міській торгівлі Львова XVII ст.,” 51.

¹⁰ *Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России*, ред. Николай Костомаров (Санкт-Петербург: Изд. Археографической комиссии, 1877), т. 9, ч. 1, 328.

¹¹ Одруження із львівськими русинками в різний період часу допомогло облаштувати особисте життя грекам Миколаю Гіпе, Юрію та Кіряку Папарам, Теодору Греку, Андрію Ахеллі. Завдяки вдалим шлюбом, зять Миська Кравця – Сава Федорович, та Васька Куриловича – Марко Лангиш, отримали спадкові володіння в Руській дільниці (див.: Мирон Капраль, “Українська громада на вулиці Руській Львова в 1550–1585 рр.,” *Вісник Львівського університету. Серія історична* 37, ч. 1 (2002): 152).

міщанкою на ім'я Аполлонія, вдовою члена львівського Ставропігійського братства Івана Богатирцева¹².

Виконавцями опису майна були знані у місті люди – українець Геронім Сапричка (*Hieronimi Rutheni Sapryczka*), правники Альберт Педіані (*Alberti Pediani*) та Матіас Соха (*Mathia Socha**). Під час його укладення поруч перебували лікар Станіслав з Перемишля (*Stanislai Praemislien[si]*) та від міської Ради Львова лавник Мартин Ротендорф (*Martini Rotendorph*).

Як видно з тексту документу, опис відбувся без присутності господаря. Очевидно, Яній Афендик перебував поза домом у купецьких справах. Проте, у документі, крім особистих речей Софії, зазначено і речі її чоловіка. Список надає нам інформацію про рухоме майно подружжя, предмети щоденного вжитку, цінні речі. Зміст інвентаря цікавий з огляду одразу на декілька моментів. Він ілюструє матеріальні вподобання частини львівських міщан. Щоправда, варто брати до уваги, що значний вплив на перелік представлених предметів мав фах власника. Із своїх подорожей Яній спроваджував багато цінних речей, і лише ретельність зберігання демонструє, наскільки вони були важливими у його житті. Інвентар засвідчує добре фінансове становище родини Афендиків. Кінець XVI – перша третина XVII ст. – час відносного добробуту польської шляхти та заможних міщан Львова. Сприятлива фінансова кон'юнктура, що панувала від половини XVI ст. на ринках Туреччини, Речі Посполитої та Московії, дозволяла підприємливим міщанам громадити значні статки.

У загальному списку інвентаря – 160 позицій, окремі з яких додатково включають по кілька чи навіть кільканадцять предметів (біжутерії чи одягу). Значна частину переліку – речі східного, переважно турецького, походження (серед них домінують посуд і килими). Так звана “турецька глина” (*glina turecka*) була популярною серед міщан Речі Посполитої наприкінці XVI – в першій половині XVII ст.¹³ Як правило, це начиння добре поєднувалось у побуті з глиняним посудом місцевого виробництва. Найцінніші екземпляри зберігали на полицях, встановлених під стінами у кухні та житлових кімнатах (*listwach*). В інвентарі також згадано, що частину турецького посуду Афендики зберігали у скрині під вікном (“...w skrzynce pod oknem tureckiego naczynia mys 10 wielkich, a mniejszych 7”). Окрім функціоналу, такий посуд виконував і декоративні функції. В інвентарі фігурує і спеціальний мідний посуд турецького походження, котрий використовували у часі подорожей (“*Miedzianych pobielanych mys podróznich tureckich 6, małych i wielkich*”). Родина також мала доволі багато посуду, імпортованого з Московської держави. В інвентарі фігурують 23 дерев'яні ложки та 32 розмальовані дерев'яні миски. Ці речі відділені від мідного чи олов'яного

¹² Срібний, “Студії над організацією Львівської Ставропігії,” 32.

* Mathia Socha (очевидно Матвій Соха) міг бути приятелем цієї родини довший час. Його прізвище є в числі поручителів, за сприяння котрих Яній Афендик отримав міське право.

¹³ Stanisław Tomkowicz, *Domy i mieszkania w Krakowie w pierwszej połowie XVII wieku* (Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1922), 59–60.

посуду. Срібні столові прибори (ножі чи виделки) західного походження (“4 *łyżki srebrne pozłacane na końcu cu[m] effigie capitis leonis*”) віднесено до однієї групи з біжутерією та готівковими коштами.

Окрему групу в інвентарі становлять килими. Цей вид декору був одним із найпопулярніших у міщанських та шляхетських будинках по всій Речі Посполитій. Їх стелили на підлогу, ними накривали лави та столи. Греки, поряд із вірменами, були активними імпортерами килимів на польський ринок (надходили з Анатолії, Персії чи Центральної Азії)¹⁴. Технологія їх виготовлення, а відповідно і ціна, різнилися. Наявність у будинку килимів найцінніших гатунків указувала на майновий статус власників¹⁵. В інвентарі Софії Афендик килими розділено за розміром та походженням на власне турецькі та “*melikbaszskie*” (модифікована у польській мові перська назва *malikbusut*)¹⁶.

Тричі у списку згадано предмети особистої гігієни: “*botloch*” (спеціальна тканина – хустка чи великий рушник, котрі використовували для накриття після лазні) та “*chusty tureckie do iauni modre*” (турецькі кошлаті рушники)¹⁷. Багато львів’ян приділяли особистій гігієні значну увагу. У місті працювало дві громадські лазні, було виділено окремі дні їхнього відвідування для чоловіків, жінок та учнів фарської школи¹⁸. Заможні міщани у своїх оселях мали приватні лазнички.

За такої сприятливої кон’юнктури купці імпортували до міста “грецьке” мило, для складу якого характерна наявність оливкової олії¹⁹. Про популярність на ринку цього товару свідчить той факт, що у 1530 р. митниця у Любліні на кілька каменів “польського” мила реєструвала кільканадцять каменів мила “грецького”²⁰. У XVI–XVII ст. місцем його походження було місто Алеппо, звідки мило розходилося далеко за межі мусульманського світу. Сирійські купців перевозили значні його запаси через Кам’янець-Подільський до Львова²¹.

На підставі аналізу представленого в інвентарі одягу преференції тогочасної моди можна встановити лише приблизно (опис гардеробу Янія Афендика – це суміш одягу турецького, московського та місцевого виробництва, в різноманітних кольорах та з декоративними елементами). У цьому контексті наголосимо, що

¹⁴ Ihor Lylo, “Miejsce Greców w kulturze materialnej Rzeczypospolitej w XVI–XVII wieku,” *Przegląd Nauk Historycznych* 1 (2016): 189–212.

¹⁵ Tadeusz Mańkowski, *Polskie tkaniny i haftu XVI–XVII w.* (Wrocław: Zakład imienia Ossolińskich, 1954).

¹⁶ Andrzej Dziubiński, *Na szlakach Orientu. Handel między Polską a Imperium Osmańskim w XVI–XVIII w.* (Wrocław: Leopoldinum, 1998), 171.

¹⁷ “*Bad*” – ванна, лазничка; “*tuch*” – простирадло (нім.) (див.: Jan Karłowicz, *Słownik wyrazów obcego a mniej jasnego pochodzenia używanych w języku polskim* (Kraków, 1895), t. B, 63).

¹⁸ Roman Zubyk, *Gospodarka finansowa miasta Lwowa w latach 1624–1635* (Lwów: Instytut Popierania Polskiej Twórczości Naukowej, 1930), 125.

¹⁹ Lylo, “Miejsce Greców,” 202.

²⁰ Roman Rybarski, *Handel i polityka handlowa Polski w XVI stuleciu* (Poznań: Wyd. Napoleon V., 1929), t. 2, 187.

²¹ Dziubiński, *Na szlakach Orientu*, 181.

вірмени, юдеї, православні та католики, облаштовуючи свій матеріальний світ, творили у Львові цікавий симбіоз східної та західної матеріальної культури²². Польський ритор та письменник доби Ренесансу Анджей Фрич Моджевський (1503–1572) з подивом писав, що навіть у межах однієї родини “у тому самому польському домі одна особа може одягатись за німецькою модою, друга – за італійською, а третя усіяко підтримує турецьку. Так, наче кожний із членів тієї самої сім’ї народився в іншій країні. Але найцікавіше, що інколи навіть та сама особа зранку одягає італійську пелерину, а вже увечері – турецьку довгу вечірню сукню (*faiszurk*) у поєднанні з ковпаком та червоними чи білими черевиками”²³. Греки більше достосовувались до пануючих трендів, передусім через інтеграцію з руською громадою. Хоча траплялись і винятки. Великою прихильністю до східного стилю вирізнявся купець Юрій Папара. Хоча, враховуючи, що з другої половини XVI ст. більшість греків у Речі Посполитій складала вихідці з теренів, котрі належали до Венеції, вони мали б виглядати не по-східному, а радше як у творах італійського маляра Чезаріо Вечеле²⁴.

Інвентар містить численні згадки про східні тканини, серед яких першість утримували “*czamlet*”²⁵ і “*muchajer*”²⁶. Є інформація і про популярні серед заможних міщан кабати (“*kabaty*”), які також називали “кафтанами” чи “касаками” (особливо модні за часів королів Сигізмунда III (1566–1632) та Владислава IV (1595–1648). Але, якщо на заході Речі Посполитої вони мали лаконічний вигляд, то вже в Любліні чи у Львові були прикрашені східними орнаментами та мали довгі рукави.

Східні мотиви в одязі були найпопулярнішими серед міщанок (це стосувалося передусім якісних імпортованих тканин)²⁷. В описі майна Софії Афендик не бракує згадок про китайку та “мухасрові шуби”, але фігурує також одяг, пошитий у Львові²⁸. Хоча, на думку мандрівника Мартина Груневега, більшість

²² Mańkowski, *Polskie tkaniny i haftu XVI–XVII w.*, 31.

²³ Про “змішану моду” в Речі Посполитій див.: Jacek Żukowski, “W kapeluszu i w delii, czyli ewenement stroju mieszanego w dawnej Rzeczypospolitej,” *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej* 1 (2009): 19–37.

²⁴ *Costumes anciens et modernes Habiti antichi et moderni di tutto il Mondo di Cesare Vecellio précédés d’un essai sur la gravure sur bois par M. Amb* (Paris: Firmin Didot Frères Fils & Cie, 1859–1860), 402.

²⁵ “*Czamlet*” (чемліт, чамлет, камлот) – м’яка тканина, яку виробляли з верблюжої вовни. Її використовували для пошиття верхнього одягу, переважно плащів. Міщанки активно використовували її для пошиття спідниць. (Никита Горбачевский, *Словарь древнего актового языка Северо-Западного края и Царства Польского* (Вильно: Типография А. И. Зака, 1874, 81).

²⁶ Назва походить від арабського “*muchajjar*”. Тканина виготовлена з лляних і вовняних ниток (козячої вовни) різного кольору. Впродовж XVII ст. із мухаярів шили жіночі сукні, багато декоровані іншими тканинами, переважно шовком (див.: *Encyklopedia powszechna* (Warszawa: Nakład, druk i własność S. Orgelbranda, 1865), t. 19, 9).

²⁷ ЦДІА України у м. Львові, ф. 52, оп. 2, спр. 337, арк. 243; Ірина Замостяник, “Весільна обрядовість львівських міщан кінця XVI – першої половини XVII ст.,” *Народознавчі зошити* 5 (2011): 767.

²⁸ ЦДІА України у м. Львові, ф. 52, оп. 2, спр. 337, арк. 240.

львівських красунь таки віддавали перевагу “німецькому” стилю²⁹. На нашу думку, ступінь впливу на використання тих чи інших одягових аксесуарів у щоденному житті був визначений багатьма чинниками, у тому числі – кліматичними умовами. Гардероб Софії Афендик багатий на хутро соболев чи бобрів, спроваджене чоловіком з Московського царства. Та й сам Яній, поряд із “ковпаком” турецького походження, володів аж двома шапками московського взірця, підбитими лисячим хутром. Цікаво, що в інвентарі, поряд із хутром “прикладного”, себто одягового характеру, фігурують 15 леопардових шкур³⁰. Як правило, такий товар (а також тигрові шкури) купували польські шляхтичі, аби прикрасити свої обладунки.

Завершити огляд інвентаря Софії Афендик варто списком речей, повсякчас важливих для облаштування побуту кожної господині, – постільною білизною. Тут майже у рівній пропорції представлені вироби як місцевого виробництва, так й імпортовані з Туреччини. Щоправда, вони розкидані у різних підрозділах списку. Наприклад, “*koldra aksamitna turecka wzrocista zielona kitaika*” та п’ять простирадл потрапили до особистих речей Янія Афендика, а до підрозділу “*Chusty*” – кілька турецьких підковдр. Наголосимо й на тому, що в списку наявні аж 10(!) заголовних подушок.

Родина Янія та Софії Афендиків належали до заможних львівських мешканців. Очевидно, що характеризований інвентар не дає підстави до узагальнень стосовно рівня побуту всіх львівських сімей. Проте, для нас важливим було виокремити не кількість майна, котрим вони володіли, а вивчити географію їхнього походження, його кількісні пропорції. Укладений інвентар демонструє універсалізм, що панував у цій родині, та відкритість її членів до світосприняття різних виявів матеріальної культури кінця XVI ст.

ДОКУМЕНТ

1585 р., Львів. – Інвентар особистих речей міщанки Софії Афендик.

Inventarius reru[m] mobilium[m] morte olim Sophia honesti Joannis Aphendica Graeci protunc a Civitate Leop[oliensi].

In absentis consortis legitt[ime], famati Hyeronimi Rutheni Sapryczka generis civis Leopolie[nsis] filie relictaru[m], in praesentia honoratoru[m] d[ominum] Alberti Pediani Art[ium] M[a]g[ist]ri advocati, Mathia Socha, Stanislai Praemislien[si] medicini doctoris et Martini Rotendorph scabinoru[m] iuratoru[m], feria tertia post dominicam reminiscere proxima, Anno D[omi]ni 1585, ad affecto[rum] et insta[n]tiam p[rae]dicti Hyeronimi Sapryczka generi et ipsius coniugis factus et quam diligentissime in testudine sigillo offi[ci]i advocat[ialis] Leopoli[nsis] munita in domo eiusdem Hyeronimi conscriptus.

²⁹ Мартин Груневез (отец Венцислав): *духовник Марини Мнишек Записки о торговой поездке в Москву в 1584–1585 гг.*, составитель Анна Хорошкевич (Москва: Памятники исторической мысли, 2013), 136.

³⁰ ЦДІА України у м. Львові, ф. 52, оп. 2, спр. 337, арк. 242.

In primis parate pecunie in [...]sis loculis reperte 29 aureos f[l]orenos].
It[em] 7 florenos in moneta.
It[em] 2 taleros integros. It[em] taleru[m] cu[m] expressa effigie Wilhelmi. Deinde atteru[m] taleru[m] leonis effigiem subeudem.
It[em] пuzdro łyżек srebrnych pozłacanych na koncu z chlopkami.
It[em] 4 łyżki srebrne pozłacane na końcu cu[m] effigie capitis leonis.
It[em] 2 kubki białe srebrne z herbem Róža³¹.
It[em] 9 pierścieni złotych, jeden z diamentem, trzy sygneciki z kamieniami, 2 z turkusikami, obrączka jedna bez kamienia, z granacikiem jednym.
It[em] koralie z dziewiąńcz czerwonych złotych.
It[em] wacek³² srebrny z łańcuszkiem.
It[em] w woreczku pierścień z turkusikiem, a drugi z rubinkiem.
It[em] noże pozłocone srebrne z panczerzowym łańcuszkiem.
It[em] obrączka pozłocona a było na niej.
It[em] pasek drotowy srebrny biały [z] srebrnym pozłożonym zamkiem.
It[em] sznurek na szyje ze 4 czerwonymi złotymi i ze srebrnym krzyżykiem pozłożonym w granaciki.
It[em] bramka perłowa na aksamicie.
It[em] zarękawki perłowe na złotym dnie.
It[em] bramka złota, czepiec złoty.
It[em] dwoje przednicze złote jedne większe, drugie mniejsze.
It[em] sztuka tkanicze drutowej³³.
It[em] para chustek ze złotemi brunatnemi forbotami.
It[em] kruszce dwoje ze złotem, a trzecie ze srebrem.
It[em] kruszek para do rąk ze złotem.
It[em] pasek puklasty³⁴ pozłożony nie nabity.
It[em] w szkatułcze która 7 miała puszczech, w jedney korale z perełkami i z koralikami drobnymi. W drugiej złoto od bramki. W trzeciej naparstek srebrny. W czwartej złotych forbotków troche. W piątej złota tkaniczka z jedwabiem zielony[m], w szóstej i w siódmej drobiaszczky.
It[em] manele złote ze szmelcem biały[m] a czarnem.
It[em] zanklik(?).
It[em] hebla srebrna od noża pozłożona.
It[em] noze srebrne pozłożone turecką oprawą oprawione z nozykiem tureckim.

³¹ Тут та далі у документі згадується знак “Троянда”. Очевидно, це був гмерк – міщанський герб Янія Афендика. Такі знаки були розповсюджені серед мешканців Львова. Їх використовували і на печатках під час укладення угод (див.: Іван Сварник, “Міщанські гмерки в актах львівського магістрату XVI ст.,” *Вісник Львівського університету. Серія книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології* 3 (2008): 268–277).

³² Тут мається на увазі торбинка для зберігання біжутерії (пол. *woreczek, sakiewka*).

³³ “Злотоглав” (пол. *zlotoglaw*) – тканина з тонкою золотою або срібною ниткою на шовковій основі; парча, газет (див.: *Словарь української мови*, упорядник Борис Грінченко, вид. друге (Київ: Київська старина, 1996), т. 2, 161).

³⁴ Мається на увазі те, що пас був декорований численними вузликами.

Cena

It[em] 4 pudło talerzów.
 It[em] 4 misy wielkie pod herbem Róža.
 It[em] miednica cynowa z nalewką.
 It[em] 14 mis równych i półmisków.
 It[em] pułmisków mniejszych i przystawek 7.
 It[em] prawda³⁵ cynowa.
 It[em] antfos³⁶ cynowy.
 It[em] konwa³⁷ i konewek cynowych 11. It[em] quartha i pułkwartek.
 Wszystkie cyny kamieni 9 i 6 libr.

Mosiądz

2 prawdzie mosiądzowych jedna większa druga mniejsza.
 10 lichtarzów³⁸ jednorurczanych.
 It[em] 3 solniczek małych i większych, 8 midnic mosiądzowych.
 It[em] mosiądzowy kałamarz.

Miedz

Miedzianych pobielanych mis podróżnich tureckich 6, małych i wielkich.
 It[em] patelnia turecka miedziana i czarna miedziana.
 It[em] trzy kociołki tureckie podróżne miedziane i jeden z obłakem drugi z pokrywką.
 It[em] kociołek pobilany.
 It[em] czareczka mała pobilana.
 It[em] brytwania.
 It[em] paniewki do ciasta smażenia dwie.
 It[em] patelna miedziana. Panewek 3.
 It[em] durslak blaszany.
 It[em] 2 kociołki miedziane na kuchnie.
 It[em] roznów 6.
 It[em] rosth. siekaczów 3. Tesak jeden.
 Kółko do ciasta.
 Patelecзки 2 do ryb wybierania z panwiej³⁹.
 Wilki 2.
 It[em] 3 nożyczek do świec.

³⁵ Велику тацю (пол. *prawda cynowa*) як правило розташовували на столі їдальні чи у вітальні.

³⁶ Рукомиїник (пол. *antfos*).

³⁷ Термін “*konwa*” походить від давньоукраїнського “коновка” – невеликий дзбанок. Використовувався для сервірування столу. Див.: Karłowicz, *Słownik wyrazów*, 295.

³⁸ Односвічковий підсвічник.

³⁹ Пательня (пол. *daniew, rondel, płytke naczynie*).

Glina turecka

20 garnków ze zbankami tureckich małych i wielkich.
8 tureckich mys jednego gatunku.
It[em] 4 stawianech mys tureckich.

Szaty

Lietnik kitaiczajny duplie biało brunatny, z kształtem z aksamitnym z pasamony srebnimy barchanem białym podszyty z rękawkami.

It[em] letnik kitajczany zielono brunatny z rękawami zachowanymi bagazeją podbity.

It[em] letnik kitaiczany samskiey kitaiky czerwonej z rękawami zachowanymi.

Letnik stary żółtego rączy kitaikowy bagazyą podszyty.

It[em] 2 suknie brunatne białogłowskie.

It[em] sukienka stara białogłowska czerwona.

It[em] szubka kunia grubrinowa z bobrem.

It[em] szubka lisia czamlietowa bez [wodey] sliamy podszyta.

It[em] popielicza dzika kitaiczana szubka ze złotym forbotem, z czarnym jedwabiem.

It[em] szubka falendisowa czarna wiewiórkami czarnymi podszyta.

It[em] muchajerowa szubka czarna nowogrodkami podbita.

It[em] kozu[s]zek popieliczy.

It[em] mętlík zielono brunatny kitajczany duplowy przewiezniczki, a połowicze [...] wiewiórczanie.

It[em] giermaczek kitajczany dziki z pasami srebnymi bagazyą zelono-czarną podbity.

It[em] 2 aksamitne czapki podszyte, a trzecia od słońca.

Szaty samego

Giermak⁴⁰ moskiewsky czerwony muchajerowy podszyty pupkami sobolimy z bobrową bramu⁴¹.

It[em] czucha czarna sukienna kunami podbita.

It[em] giermak dekorowany czarną kitaiką dziku z przodu podbity.

It[em] giermak falendisowy gladky ze snuramy szarą kitaiką podbity.

Żupan adamaszkowy czarny bagazyą zieloną podbity.

It[em] żupan półatłasowy dziki turecki podbity bagazyą żółtą.

Żupan atłasowy błękitny bakazyją żółtą podbity.

It[em] deliejka⁴² turecka czerwona czamletu_wzorzystego.

It[em] żupanik brunatny pochodzisty.

It[em] żupanik dziki adamaszkowy stary.

---

⁴⁰ Верхній чоловічий чи жіночий довгий одяг з вовни чи сукна, вочевидь, запозичений із султанського двору. *Encyklopedia staropolska ilustrowana* (Warszawa: Wydawnictwo P. Laskauer i W. Babicki., 1902), t. 2, 184–185.

⁴¹ Мається на увазі зовнішніє декорування лацканів одягу (пол. *obwarowaniem*).

⁴² “Delia, mała delia (delejka)”. Слово турецького походження, означає гатунок тканини чи сукні. Див.: Karłowicz, *Słownik wyrazów*, 122.

It[em] ubranie półszarłatne czerwone.
 It[em] szata białogłowska dzikiego czamltu wzorzysta.
 It[em] marmorkowy kołpak aksamitny czarny.
 It[em] sukienny popielaty marmorkowy.
 It[em] slik lisi moskiewski.
 It[em] 2 kołpaki moskiewskie, jeden z niedoliska, a drugi z bobroich brzuszaków.
 It[em] czapka białogłowska.
 It[em] grzbietów lisich 9, a dwa czarne lisy.
 2 czingaturze jedwabne.
 Deczek czerwony z kitajki tureckiej.
 It[em] bagaziej sztuczka.
 It[em] kołdra aksamitna turecka wzrocista zieloną kitaiką.
 It[em] deka aksamitna czarna z czerwoną kitaiką.
 It[em] stuka czamlietu czarnego wzorzystego.
 Item półstuczek żółtego muchajeru tatarskiego.
 15 lampartów małych i wielkich.
 Kozuszek popieliczy malutki dziewczeczy z bobrem.
 Item tulec bagazyjowy do sahadaka.
 Torba mesinowa czerwona.

Kobierce

3 kobierców melikbaszkich wielkich czwarti turecki mały.
 Item 2 deki tureckie gołe nowe.
 Item 4 deki tureckich gołych starych.
 Item 2 starych tureckich kobierców wzorzystych.
 Item 3 melikbaszkich małych.
 Item 4 kawalki płótna w której kobierce są.
 Adamaszkowe zarukawie czerwone stare podszyte wiewiórkami.

Chusty

15 obrusów.
 15 ręczników.
 Tuwalni⁴³ wyszywanych 4, dwie czarnym syczem, a dwie białych.
 12 przescieradł cienkich.
 Item 3 koleńskich z forbotami.
 Item plutna stuka koleńskiego.
 4 poszewek czwelichowie⁴⁴ wielkie.
 Białych poszewek wielkich 5.

⁴³ Рушник (пол. *tuwalnia*, *ręcznik*).

⁴⁴ *Cwelich*, *cwilich* (з нім. *zwilich*) – проста тканина з льону чи бавовни, кольору індиго, в паски чи квадратики. (див. Krystyna Kubalska-Sulkiewicz, Monika Bielska-Lach i Anna Manteuffel-Szarota, *Słownik terminologiczny sztuk pięknych* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007), 123.

10 poszewek białych z ufałami.
6 czwelichowich poszewek.
5 czechłów.
Okoliestich piencz marszonych farthuchów.
Item wąskich fartuszków ma różnych pięć.
60 koszulek krótkich.
15 koszul spodnich.
Fartusków 28.
Item przesciradło tureckie.
Item szcierka.

Botloch.
4 flambskich⁴⁵ rąbków.
7 podwiczek swabskich.
Jedwabnicza.
Czepczów haftowanych 5 do pościeli.
Pończoszek troje.
Bawelnianky 3.

Chustki samego

Naprzód przesciradł 5 rozmaitych tureckich.
Item proste białe płótniane przesciradła 2 ząbkowane po kraiach.
Item jedno przesciradło białe płótniane wyszyte czarno i czerwono.
Item towalni rozmaitych tureckich i prostych rozmaitych 7.
Item proste przesciradło.
Item botloch jeden.
Item gaci płóciennych 7.
Item 13 chustek rozmaitych prostych i wyszywanych.
Item koszul 12 rozmaitych tak ze złotem jako wyszywane i proste.
Item rencznik haftowany.
Item chusty tureckie do łaźni modre⁴⁶.
It[em] poszewek 5.
Item ręczniczek.

Naczynia Tureckie

Miska turecka z ryżem.
Item w skrzynce pod oknem tureckiego naczynia mys 10 wielkich, a mniejszych 7.
Item kusów moskiewski jeden wielki, a 20 małych drewnianych.
Item kusików średnich 6, siódmy malutki.
Item mis drewnanych farbowanych moskiewskich 32.
Item łyżek drewnianich moskiewskich 23.
Item jaszcz⁴⁷ wielki podróżni z zamkiem.

---

⁴⁵ *Flambskich*, тобто таких, що походять з території сучасних Нідерландів.

⁴⁶ Тобто блакитного кольору (див.: Книга запису індуктів і протоколів уряду ради, 1580–1584, ЦДІА України у м. Львові, ф. 52, оп. 2, спр. 18, арк. 954–959).

⁴⁷ Скриня, куфер.

Pościeł

Item poduszek 10 zagłownich.
Item pierzyn 4.

Narzędzia końskie

Item 3 larczaki z micikamy.
 2 rządiki z mosiądzem kozackie, trzecia uzda krigowa prosta.

Futro

W kosiku para sobolów, para kun.
 4 potrzebizni(?).
 Póldziewiętej popielicy.
Item sztuka popielniczego futra i norka.
 5 gareł lisich.
 13 brzuska sobole dict[a] pupki.
Item kołnierz bobrowy.
Item sztuka nowego bobru od kozucha.
Item 5 stuk bobru starego od kozucha.
 Swiec 3 krubky.

ЦДДА України у м. Львові, ф. 52, оп. 2, спр. 337, арк. 237–244.

**QUESTIONS ABOUT A DAILY LIFE OF LVIV BURGHERS IN 16th CENTURY
 (Based on the Testament of the Sofia Afendyk)**

Ihor LYLO

The Ivan Franko National University of Lviv,
 the Chair of Middle Age and Byzantine Study,
 1 Universytetska str., 79000, Lviv, Ukraine

The testament of Sofia Afendyk can improve our knowledge about material culture and daily life of burghers of Lviv at end of the 16th century. Owner of this document was a daughter of well known ukrainian tradesman from Lviv Jerome Rusin and the wife of Greek merchant Yani Afendyk. Yaniy actively merchant between Turkey and Moscow. He had good business partners in Constantinople, on the Crete in Krakow and Poznan. From 1639 to 1643 he worked in the city as one of the prominent translators. Yaniy Afendyk was very active in the affairs of the association of Orthodox community of Lviv Stavropigiyska Lviv Brotherhood.

Mixed Greek and Ukrainian marriage was not an exceptional phenomenon for the Lviv. In the late 16th and especially in the first half of the 17th century such ties have become commonplace among for Greek merchants. Local Greek diaspora was too small and there were not enough girls of Greek origin. So when the Greeks moved to the city they were looking for a wife among Ukrainians community. The common traditions reliance primarily on religious identity in these cases was the decisive argument.

Although we can not exclude that after such marriage some Greeks saw it easy to stay in Lviv city as well and get right with all the preferences that arise from this ties.

Like Catholics and Protestants who actively supported people of similar faith in the West during the period of the Reformation, the majority of Greeks who settled in Lviv was integrated with the local Ukrainian Orthodox society. In the early Modern period religion was the factor that united people more than their nationality and culture. The community of the Church of the Dormition of the Holy Theotokos in Lviv became the centre of spiritual unity for the majority of the first generation of Greek immigrants. Greek merchants and immigrants settled in the towns of Central Eastern Europe, securing good relationships with local authorities. In order to bolster the process of integration into the local context they searched for various means that would aid them in supporting their trading activities.

The main thesis of the article examine the quality and origin of the items in the testament. Afendyk family belonged to richest residents. Obviously study only one document from the period is no reason to generalize about the level of life of all citizens. However the list of items quality territorial origin provide showed a lot of information about the daily life of the city. We believe that inventory of it document can to show a level of universalism that reigned in this family and acceptance of its members for foreign expressions of material culture.

Key words: Lviv, Greek, burghers, material culture, everyday life, testament, material culture, Afendyks.

REFERENCES

- Akty, odnosyashchiesya k istorii Yuzhnoy i Zapadnoy Rossii.* Red. Nikolay Kostomarov. Sankt-Peterburg: Izd. Arkheograficheskoy komissii. 1877. t. 9. ch. 1. (in Russian).
- Album Civium Leopoliensium. Rejestry przyjęć do prawa miejskiego we Lwowie (1388–1783).* Wyd. Andrzej Janeczek. Poznań, Warszawa: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 2005, t. 1–2. (in Polish).
- Costumes anciens et modernes Habiti antichi et moderni di tutto il Mondo di Cesare Vecellio précédés d'un essai sur la gravure sur bois par M. Amb.* Paris: Firmin Didot Frères Fils & Cie, 1859–1860. (in French).
- Dziubiński, Andrzej. *Na szlakach Orientu. Handel między Polską a Imperium Osmańskim w XVI–XVIII w.* Wrocław: Leopoldinum, 1998. (in Polish).
- Encyklopedia powszechna.* Warszawa: Nakład, druk i własność S. Orgelbranda, 1865, t. 19. (in Polish).
- Encyklopedia staropolska ilustrowana.* Warszawa: Wydawnictwo P. Laskauer i W. Babicki, 1902, t. 2. (in Polish).
- Gorbachevskiy, Nikita. *Slovar drevnego aktovogo yazyka Severo-Zapadnogo kraya i Tsarstva Polskogo.* Vilno: Tipografiya A. I. Zaka. 1874. (in Russian).
- Kapral, Myron. “Ukrainska hromada na vulytsi Ruskii Lvova v 1550–1585 rr.” *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii i storychna* 37, ch. 1 (2002): 145–160. (in Ukrainian).
- Karłowicz, Jan. *Słownik wyrazów obcego a mniej jasnego pochodzenia używanych w języku polskim.* Kraków: 1894–1905, t. B. (in Polish).
- Knyha zapysiv zapovitiv ta aktiv pro yurydychne oformlennia prav vasnosti na spadkove ta nerukhome maino. 1579–1594. TsDIA Ukrainy u m. Lvovi. Fond 52, opys 2, sprava 337. (in Ukrainian).
- Knyha zapysu induktiv i protokoliv uriadu rady. 1580–1584. TsDIA Ukrainy u m. Lvovi. Fond 52, opys 2, sprava 18. (in Ukrainian).
- Knyha zapysu induktiv i protokoliv uriadu rady. 1591–1592. TsDIA Ukrainy u m. Lvovi. Fond 52, opys 2, sprava 21. (in Ukrainian).

- Kubalska-Sulkiewicz, Krystyna, Monika Bielska-Lach i Anna Manteuffel-Szarota. *Słownik terminologiczny sztuk pięknych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007. (in Polish).
- Lylo, Ihor. “Afendyky.” *Entsyklopediia Lvova*. Red. Andrii Kozytskyi ta Ihor Pidkova. Lviv: Litopys, 2001, t. 1. 135.
- Lylo, Ihor. “Miejsce Greców w kulturze materialnej Rzeczypospolitej w XVI–XVII wieku.” *Przegląd Nauk Historycznych* 1 (2016): 189–212. (in Polish).
- Mańkowski, Tadeusz. *Polskie tkaniny i haftu XVI–XVII w.* Wrocław: Zakład imienia Ossolińskich, 1954. (in Polish).
- Martin Gruneveg (otets Ventsislav): dukhovnik Mariny Mnishek. Zapiski o torgovoy poyezdke v Moskvu v 1584–1585 gg.* Sostavitel Anna Khoroshkevich. Moskva: Pamyatniki istoricheskoy mysli. 2013. (in Russian).
- Rybarski, Roman. *Handel i polityka handlowa Poski w XVI stuleciu*. Poznań: Wyd. Napoleon V., 1929, t. 2. (in Polish).
- Shyian, Raisa. “Do istorii lvivskoi torhivli druhoi polovyny XVII st. (za danymy mytnoi knyhy 1669 r.)” *Lviv: misto – suspilstvo – kultura (Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii istorichna. Spetsialnyi vypusk)* 3 (1999): 137–149. (in Ukrainian).
- Slovar ukrainskoi movy*. Uporiadnyk Borys Hrinchenko. Vyd. druhe. Kyiv: Kievskaiia staryna, 1996, t. 2. (in Ukrainian).
- Sribnyi, Fedir. “Studii nad orhanizatsiieiu Lvivskoi Stavropihii vid kintsia XVI do pershoi polovyny XVII st.” *Zapysky naukovohto tovarystva imeni Shevchenka* 108, kn. 2 (1912): 1–38. (in Ukrainian).
- Svarnyk, Ivan. “Mishchanski gmerky v aktakh lvivskoho mahistratu XVI st.” *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii knyhoznavstvo, bibliotekoznavstvo ta informatsiini tekhnolohii* 3 (2008): 268–277. (in Ukrainian).
- Tomkowicz, Stanisław. *Domy i mieszkania w Krakowie w pierwszej polowie XVII wieku*. Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1922. (in Polish).
- Zaiats, Orest. “Nehatyvni yavyshcha v miskii torhivli Lvova XVII st. kriz pryizmu skarh pospilstva.” *Istoriia torhivli, podatkov ta myta* 2 (2015): 31–55. (in Ukrainian).
- Zamostianyk, Iryna. “Vesilna obriadovist lvivskykh mishchan kintsia XVI – pershoi polovyny XVII st.” *Narodoznavchi zoshyty* 5 (2011): 760–771. (in Ukrainian).
- Zubyk, Roman. *Gospodarka finansowa miasta Lwowa w latach 1624–1635*. Lwów: Instytut Popierania Polskiej Twórczości Naukowej, 1930. (in Polish).
- Żukowski, Jan. “W kapeluszu i w delii, czyli ewenement stroju mieszanego w dawnej Rzeczypospolitej.” *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej* 1 (2009): 19–37. (in Polish).

Публікація надійшла до редколегії 11.05.2015

Прийнята до друку 10.09.2015